

”Alla vill slippa ifrån missbruket”

Publicerad i Narkotikakafrågan nr 1, 2001

Thomas Lundqvist, forskare och psykolog i Lund, har behandlat cannabisrökare i över tjugo år.

- Föreställningen om cannabis som en harmlös drog håller långsamt på att spricka. Även i Holland, säger han.

Text: **Pelle Olsson**

I tjugotvå år har Thomas Lundqvist arbetat som psykolog på samma arbetsplats, Rådgivningsbyrån för narkotikafrågor (RGB) i Lund.

Och i det här rummet, som vi sitter i just nu, har han tagit emot sina klienter. Antalet personer som sökt hjälp för sitt cannabismissbruk börjar närma sig tusen.

De intellektuella funktionerna försämras

Lundqvist var pionjär i Sverige med sin behandlingsmetod. Hans haschavvänjningsprogram praktiseras idag på ett tiotal mottagningar i landet. Vid sidan om behandlingsarbetet har han bedrivit forskning. Det är framför allt de kognitiva (intellektuella) funktionerna han intresserat sig för.

Lundqvist har i sina kliniska studier kunnat visa att bland annat minnet, den språkliga förmågan, flexibiliteten i tanken, förmågan att dra korrekta slutsatser av det man ser försämras av hasch och marijuana.

- Mats Hilte har anmärkt på att de som söker hjälp hos dig och RGB inte är representativa 1). De kommer alla hit frivilligt och är alltså redan från början motiverade. Alltså går det inte att dra några säkra slutsatser om de skador du hittar.

- Det är bara ett påstående rakt ut i luften, säger Lundqvist. Mats Hilte kan omöjligt veta vilka som kommer hit. Låt oss backa lite i diskussionen. Det är så lätt att komma in på fel ställe.

Thomas Lundqvist sätter sig tillrätta i skrivbordsstolen.

- Cannabis har den effekten att den mer eller mindre tar bort förmågan att reflektera över sig själv. För att bli medveten om skadorna måste du ofta få hjälp utifrån. Insikten kan komma genom att din fru eller barn talar om det för dig. Du kan ha en skolgång, eller universitetsstudier som du inte klarar och du misstänker på att det beror på att du röker cannabis. Du kan också vara under 18 och ha föräldrar som är bekymrade. Skolsköterskan kanske upptäcker dig, eller lärarna som säger att de inte kan acceptera att du röker hasch. Det kan vara arbetskamrater eller chefen som anser att du har svårt att klara jobbet. Om vi nu tagit med alla de grupperna som vi ser här på RGB, vilka har vi *inte* tagit med?

Lundqvist berättar om en 19-årig kille, som rökt hasch i fem år, innan han kom till Rådgivningsbyrån. Han var närvarande i skolan, men mycket passiv. Det gick inte att nå honom och han fick ingenting uträttat. När han testades av Lundqvist visade det sig att han hade DAMP, vilket doldes av missbruket. För att få arbetsmarknadsstöd och socialbidrag var han tvungen att komma till RGB, men under besöken satt han bara tiggande och stirrade ner i golvet. Långsamt lirkades den lilla sprickan som fanns upp och nu är 19-åringen drogfri sedan tre veckor och har han börjat meddela sig med omgivningen.

- Somliga skulle säga att den här killen inte var motiverad, säger Thomas Lundqvist. Men om man argumenterar att folk inte vill bli drogfria och friska och att man ska lämna dem ifred med sitt missbruk, vad är det då för människosyn som ligger bakom? För mig är det uppenbart att alla vill slippa ifrån missbruket om de får en möjlighet.

Alla får inte synliga skador

Thomas Lundqvist ritar upp en enkelt diagram på den whiteboardtavla som han brukar använda för att förklara saker och ting för sina klienter.

- Om hundra personer testar cannabis så kommer bara tjugo av dem röka de fem gånger som i genomsnitt behövs för att få en positiv effekt. Av dessa tjugo går 8-10 procent in i ett tungt missbruk. Det betyder att 1,6 procent av alla som någon gång prövar blir tunga narkomaner. Av tusen personer som tester blir det 16 missbrukare (De har talen går igen i flera stora undersökningar 2).

- De flesta slutar alltså av sig själva, fortsätter Lundqvist, ofta därför att de märker att det inte riktigt fungerar för dem när de har rökt. Men ju fler individer som testar cannabis, desto fler kommer att fortsätta och desto fler kommer att bli tunga missbrukare. Den nuvarande diskussionen handlar väldigt mycket om dem som röker lite då och då. De bryr sig inte om det är förbjudet eller tillåtet. Det är inget problem för dem att få tag på drogen. De tror att de har det under kontroll och märker inga negativa effekter. För dem som är narkomaner på hasch måste bruket det vara kriminellt för om det var tillåtet så skulle samhället strunta i dem. Justitieministern Tomas Bodström uttryckte det alldeles utmärkt på TV häromdan.

Haschpåverkad bussförare

- Jag vet att vi har de har effekterna av cannabis, jag har själv sett dem, men då säger somliga att det kan man ha en annan åsikt om. Det blir en intellektuell akademisk onani. De här debattörerna behöver inte ha fel i sak, men deras resonemang är inte relevant för problemet.

Lundqvist berättar om en debatt han hade i norsk TV med en narkotikaliberal kvinna med anarkistiska drag. Mitt under sändningen frågade Lundqvist: ”Skulle du vilja åka med en haschpåverkad bussförare mellan Oslo och Bergen?” Då sa hon: ”Jag skulle inte vilja åka med en alkoholist eller någon som inte har sovit på hela natten.” Han påpekade att hon inte svarat på hans fråga. ”Var det ja eller nej?” sa han. Debattmotståndaren blev upprörd och ställde motfrågor.

- Man kan inte ha en diskussion med någon som hela tiden diskuterar någon annat. Det blir en meningslös debatt där en kunskap gäller, medan en annan inte gäller och så argumenterar man vilken kunskap som gäller mest. Så kan man inte ha det i framtiden.

Thomas Lundqvist menar att forskarvärlden måste komma överens om vilka standards man ska utgå ifrån och vad man ska mäta. Så här och så här mycket är acceptabelt eller inte acceptabelt. Då kan man också ha en diskussion om de negativa effekterna. Som det är nu diskuterar man cannabis genom att jämföra det med alkoholen och hoppar över de skador som är specifika för cannabis. På så sätt framstår cannabis som en mindre farlig drog.

- *Kan man röka cannabis en gång i månaden utan att få problem?*

- Det beror på hur man definierar problem. Även vid rekreationellt

- missbrukangrips de exekutiva funktionerna, det vill säga förmågan att planera, att ha en framförhållning, läsa av miljön, att utföra beslut. Lundqvist förtydligar; de exekutiva funktionerna ser till att man utför saker, medan de kognitiva (intellektuella) funktionerna ser till att man utnyttjar den kapacitet man har i hjärnan i form av exempelvis minnet och språkförmågan.
- Små försämringar märks inte i det praktiska livet därför att det finns kompensatoriska fenomen i omgivningen: föräldrar, kompisar, skolan, arbetskamrater som omärkligt backar upp haschrökaren. De påminner honom om tider som ska passas och saker som måste uträttas, de ursäktar vissa brister hos honom och muntrar upp honom när han känner sig deprimerad.
- Det är få av dem som testat en gång i veckan eller en gång i månaden som blir tunga missbrukare, fortsätter han. Men ingen vet i förväg om han eller hon tillhör den minoritet som så småningom kommer att röka tre gånger om dan och inte kan sluta.

Grova instrument att mäta effekter

De här försämringarna som Lundqvist talar om kan bevisas, men med ganska grova instrument än så länge. Dels via olika typer av psykologtester, dels genom att mäta blodflödet i hjärnan, vilket är ett mått på hjärnaktiviteten. För oerfarna cannabisrökare blir det en sänkning av blodflödet, framför allt i hjärnans frontallober, både under det akuta ruset (då rökaren själv känner sig påtänd) och under det kroniska ruset då drogen finns kvar i kroppen, men rökaren inte märker av något rus.

För den erfarna cannabisrökaren ökar blodflödet i hjärnan varje gång han är påtänd. Han upplever att han blir mer aktiv och energisk, men ökningen är bara i förhållande till den sänkning av blodflödet han alltid har på grund av sitt regelbundna haschrökande.

- Däremot kan man idag inte få fram några säkra data vad det i sin tur får för konsekvenser i det praktiska livet, säger Lundqvist, eller hur många gånger i veckan man kan röka utan att få negativa effekter. Och därmed lämnar man fältet öppet för invändningar för den som har anlag för spetsfundigheter.

Sociologisk forskning

- Den mesta forskningen om cannabis är sociologisk, säger Lundqvist. Den kan vara välgjord, men för mig som inte är sociolog utan kliniker är det inte så intressant. Man måste vara medveten om vad man diskuterar när det gäller cannabis och vem som diskuterar. Inom EU finns det 15 olika forskningsvärldar!

Lundqvist tycker ändå att utvecklingen går åt rätt håll när det gäller kunskaperna om cannabis. Bubblan - det vill säga föreställningen om cannabis som en harmlös drog - håller långsamt på att spricka. Även i Holland.

I Narkotikafrågan nr 4/00 intervjuades Peter Cohen, bland annat om sin studie av erfarna cannabisrökare i Amsterdam 3) Han kommer fram till att väldigt få av dem får några problem av sitt långvariga bruk.

Thomas Lundqvist känner till studien och är inte överraskad av resultaten.

- Undersöker man inte vissa saker så får man heller inget veta. Cohens studie är en typiskt sociologisk produkt. Frågorna han ställer till deltagarna är inte av den arten att man kommer åt skadebilden. Jag skulle exempelvis vilja ställa frågan till försökspersonerna; är du nöjd med vad

du åstadkommit i ditt

- arbetsliv? Om de är ärliga så skulle de sannolikt säga att de inte är nöjda.
- *Det skulle många ur normalbefolkningen också påstå.*
- Ja, men om man går djupare i utfrågningen skulle haschrökarna, beskriva en kraftlöshet, mindre delaktighet i samhället och i sin närmaste omgivning och lägre ambitionsnivå än motsvarande grupp icke cannabisrökare. En sociolog skulle kunna avfärda det med: vad är det för bra att vara ambitiös? Varför ska man vara bättre än andra? Man kommer ingen vart i en sådan diskussion. Stora amerikanska undersökningar 4) visar ändå entydigt att ju mer cannabis man använder, varje år, varje månad, varje vecka, så sjunker betygen i skolan. Sen kan man roa sig med att fundera över om det spelar någon att man får ett sämre minne och svårare att hänga med sociala livet.

Noter)

- 1) Alkohol & Narkotika nr 6/97
- 2) Iversen, L.L. (2000): The science of Marijuana. Oxford University Press
Kalant, H., Corrigal, W.A. , Hall, W. & Smart, R.G. (1999): The health effects of cannabis. Addiction Research Foundation, Toronto Canada.
- 3) Peter Cohen, Arjan Sas. Cannabis use in Amsterdam. CEDRO 1998
- 4) Lewis D. Eigen. US department of educations, 13th annual meeting on alcohol, other drugs and violence prevention. Nov 8, 1999, Albany, NY

Citatrutor:

För dem som är narkomaner på hasch måste bruket vara kriminellt för om det var tillåtet så skulle samhället strunta i dem.

Bildtext.

- Man måste vara medveten om vad man diskuterar när det gäller cannabis och vem som diskuterar, säger Thomas Lundqvist.

eller

- Små försämringar av haschrökning märks inte i det praktiska livet därför att det finns kompensatoriska fenomen i omgivningen, säger Thomas Lundqvist.